

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ І СВІТІ

Вже протягом довгого часу, весь західний світ просуває ідею всебічної інтеграції людей з особливими потребами в звичайне життя суспільства, оскільки, щорічно збільшується кількість дітей з особливими потребами. Зараз в нашій країні проживає більше 165 тисяч дітей-інвалідів віком до 18 років. Як правило це діти з вродженими аномаліями, хворобами нервової системи, розладами психіки та поведінки. Головна проблема для цієї категорії населення - рівний доступ до усіх можливостей сучасної цивілізації, починаючи з вільного пересування по місту, і закінчуючи освітою та працевлаштуванням.

Термін - інклюзив (в перекладі з англ. - включення, інтеграція). Виходячи з цього, інклюзивна освіта - надання рівного доступу до навчального процесу людям з особливими потребами. Ідея інклюзивної освіти доволі проста: дитина з фізичними вадами навчається разом зі здоровими дітьми (як заведено в усьому цивілізованому світі). Жодного європейця не здивувати тим, що деякі учні поспішають до школи на інвалідних візочках або спираючись на палиці. А пандуси в дитячих садочках, школах та вищих навчальних закладах – звична справа. Діти змалку привчаються бути толерантними до, трохи інших на вигляд, але з такими ж потребами дітей.

Серед 17 337 українських шкіл лише 1127 охоплені інклюзивною освітою. Більш ніж 56 тисяч школярів з особливими потребами не навчаються в загальноосвітніх закладах. Таким чином, показник інклюзивної освіти в Україні складає лише 7%. Для порівняння: в Литві він дорівнює 90%, в Польщі - 42%, в Словаччині - 42%, в Угорщині - 57%, в Італії - 99%, в Норвегії - 90%, у Франції - 25%.

За радянських часів проблема інвалідів вирішувалась шляхом її ігнорування та обмеження. Створювались спеціалізовані школи-інтернати для інвалідів, в кращому розумінні - спеціалізовані класи. Діти-інваліди не мали контактів з однолітками і це викликало незворотні психологічні зміни в їх свідомості, стверджувало впевненість в їхній неповноцінності. Більшість вихованців спецшкіл в своєму подальшому житті мали почуття знедоленості, самотності та непотрібності суспільству.

Щоб інтегрувати "особливих дітей" в суспільство і надати їм змогу отримати гарну освіту, суспільні організації спільно з науковими та профільними держструктурами ще десять років тому розробили експериментальну програму по запровадженню інклюзивної освіти в Україні. В експерименті спочатку брали участь 22 навчальних заклади. Згодом цей експеримент став розповсюджуватись по всій Україні, і зараз шкіл, що практикують інклюзивну освіту, стає набагато більше. Лише у Львові діє до 80 інклюзивних шкіл.

Сьогодні проблемою інклюзивної освіти почала займатися перша леді держави - Марина Порошенко. З липня 2016 року, під її керівництвом, Фонд Порошенка розпочав реалізацію низки регіональних проектів стосовно інклюзивної освіти в деяких регіонах України. Дружина президента визначила наступні головні пріоритети розвитку інклюзивної освіти: Перше і найголовніше - це найшвидше прийняття закону про освіту, що урегулює юридичні правові норми реалізації права на освіту для всіх дітей без винятку. По-друге, важливо забезпечити державне

фінансування додаткових послуг для дітей з особливими освітніми потребами. Наступне - створити інклюзивні ресурсні центри, котрі будуть займатись та супроводжувати дітей з особливими освітніми потребами. Далі - адаптувати освітні матеріали і підготувати педагогів, і, що не менш важливо - проводити інформаційну та роз'яснювальну роботу стосовно популяризації інклюзивної освіти в Україні.

5 липня 2017 року президент Порошенко підписує Закон "Про інклюзивну освіту" (Про внесення змін в Закон України "Про освіту" стосовно особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг). Цей закон, зокрема, закріплює право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надає їм можливість отримувати освіту в усіх учбових закладах, в тому числі, безкоштовно в державних та комунальних учбових закладах, незалежно від "встановлення інвалідності". Майже одночасно збільшується державне фінансування на профільні програми по інклюзивній освіті. В 2017 році з державного бюджету було виділено 210 млн гривень цільових субвенцій для дітей з особливими потребами. Кожна з таких дітей отримує 23 тисячі гривень на гаряче харчування в школі, транспорті, додаткове вивчення шкільних предметів та заняття в творчих гуртках.

Ситуація з введенням інклюзивної освіти в вищій школі, нажаль, набагато складніша, оскільки увага з боку профільного міністра та першої леді прикута сьогодні, перш за все, до початкової та середньої школи. Згідно статистичним даним з 2,5 мільйонів студентів вітчизняних учбових закладів I-IV рівнів акредитації, трохи більше 10 тисяч - люди з особливими потребами. На практиці це менше 1% від загальної кількості людей з інвалідністю працездатного віку (до 40 років).

Єдине, що на сьогодні зміг зробити уряд - включити в перелік категорій, котрі отримують так звані "соціальні стипендії" дітей з інвалідністю I-III груп. Решта питань вирішується в форматі адміністрації окремих ВНЗ або місцевої влади. Зокрема, деякі українські виші навіть декларують визначену спеціалізацію роботи з окремими групами людей з інвалідністю. Наприклад, Київський політехнічний інститут декларує ефективність роботи зі студентами з вадами слуху. Національний педагогічний університет Драгоманова одним з перших в Україні почав розробляти цільові учбові програми для студентів з інвалідністю.

Протягом довгого часу існували навіть спроби побудови спеціалізованого ВНЗ, котрий би працював, перш за все, в сфері інклюзивної освіти. Йдеться про Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна". В різний час він мав до 30 регіональних відділень. Щороку в університеті навчається близько 6% студентів з інвалідністю, тоді як в Україні цей показник становить 0,04%. Переважно це студенти з захворюваннями опорно-рухового апарату, з порушеннями слуху, зору і захворюваннями нервової системи.

За офіційною статистикою, більшість студентів з інвалідністю, а саме 55%, навчається в державних ВНЗ. Кількість студентів-інвалідів приватних учбових закладів I-IV рівнів акредитації становить 27%.

За попередньою оцінкою, протягом року реалізації програми "Нової Української школи", кількість закладів охоплених системою інклюзивної освіти в Україні збільшилась в два рази. Це означає, що такими темпами протягом десяти років ми зможемо вийти на загальноєвропейські показники інклюзивної освіти дітей з особливими потребами. Незважаючи на негативний досвід деяких спеціалізованих освітніх закладів, відповідні напрями розвиваються в багатьох школах та ВНЗ України.

Проводиться також активна робота в сфері взаємодії держави та роботодавців в напрямку працевлаштування людей з інвалідністю. Планується збільшення квот на держзамовлення для студентів з особливими потребами та їх подальше працевлаштування.

І все ж, фахівці вважають, що сьогодні, фактично, не існує бачення реальних механізмів, котрі могли б дати подальший поштовх запровадженню інклюзивної освіти, і тому якихось результатів не слід чекати ще протягом багатьох років, якщо не десятиліть. Тож, незалежно від наших бажань, ми повинні констатувати, що в Україні поки що не створена основа для інклюзивної освіти на загальнодержавному рівні. Цей процес тримається лише на ентузіазмі, загальноосвітні заклади по всій території України недоступні для багатьох категорій інвалідів, а механізмів вирішення цієї проблеми досі немає.

Аналітичний звіт за результатами дослідження «Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи» містить наступні висновки:

1. Фінансування освіти для дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітньої школи потребує детальної розробки, аналізу, виваженості й обговорення.

2. У нас не існує класифікації психо-фізичних порушень, з якими діти можуть навчатись у школі і це створює неймовірну проблему як для здорових, так і для хворих дітей, а також для їх батьків та вчителів.

3. Дуже часто батьки дітей із порушеннями хронічно не хочуть визнавати хворобу своєї дитини, а з цього випливає:

а) негативне й упереджене ставлення до психолого-медико-педагогічної комісії, спеціалісти якої радять спеціалізований навчальний заклад для дитини.

б) негативне й упереджене ставлення до спецшкіл, що не є виправданим оскільки там діти мають більше можливостей для отримання якісних знань.

в) іноді батьки бачать лише позитивне у своїх дітях, звідки й підкріплюється тема унікальності їхньої дитини, що часто заважає в отриманні адекватної кваліфікованої допомоги.

4. Наші школи абсолютно не готові до запровадження інклюзивної освіти ані технічно, ані методично, ані психологічно, ані на кадровому рівні. На інклюзивний клас має бути один асистент учителя у класі – обмежена кількість дітей (до 10-15 чол.)

На жаль, за бажання держави дотриматись давно підписаної конвенції, розраховуються тільки наші педагоги у вигляді збільшення навантаження.

5. В нас відсутня база методичних матеріалів. Принаймні їх немає в широкому вжитку. А ті що є – це методичні матеріали для спеціальних шкіл. Інститутом спеціальної освіти НАПН

України розробляються необхідні підручники та методичні посібники шляхом адаптування напрацювань для спецшкіл з залученням західного досвіду, але в нас різні форми освіти, різні економічні умови й менталітет. І наскільки швидко вони досягнуть читацької аудиторії, – невідомо. Адже знову потрібне фінансування.

6. Наше суспільство про інклюзію фактично нічого не знає, але все ж сприймає позитивно. Але ставлення до таких дітей у нас специфічне: ми їх жаліємо, захищаємо, але це не є рівність умов у західному розумінні.

7. Має місце жорсткий негативізм у суспільстві до спеціальних шкіл завдяки стереотипам радянської системи, бо це школи-інтернати, хоча сьогодні це вже давно не ті інтернатні установи, і умови там набагато кращі.

8. Громадські організації, що пов'язані з освітою, дитинством, далеко не все знали про інклюзію. Ті ж, що були обізнані, працювали переважно при наявності грантів. Їхня діяльність була переважно освітньо-науковою: побалакали та розійшлись, або, в кращому випадку, просвітницькою. Інколи йшлося про організацію медико-психологічного реабілітаційного центру, що існував до закінчення гранту. Та ситуацію рятують організації – справжні ентузіасти, зокрема, це батьківські організації. Цікаво, що гранти вони отримують дуже рідко, державна підтримка взагалі слабка, і гроші знов ідуть мимо, осідаючи у приватних кишенях.

Отож невіршених проблем існує безліч. І хоча реального покращення ситуації доведеться чекати ще дуже довго, надія на успіх справи все ж існує.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 23.05.2017р. № 2053-VIII.
2. Закон України "Про освіту" від 5.09.2017 р. № «145-VIII. »Постанова Кабінету Міністрів України № 88 від 21 лютого 2018р. «Про деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2018 році»
3. Постанова Кабінету Міністрів України №545 від 12.07.2017р. «Про затвердження положення про інклюзивно-ресурсний центр»
4. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 6.02.2015 р. № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах».
5. Лист МОН України від 10.01.2017р. № 19-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами»
6. Заєркова Н. В., Трейтяк А. О. Інклюзивна Освіта від «А» до «Я» Порадник для педагогів і батьків Київський університет імені Бориса Грінченка, Інститут післядипломної педагогічної освіти, Науково-методичний центр інклюзивної освіти., Київ-2016

7. Лернер Д. Спеціальна освіта в Сполучених Штатах/Д. Лернер. Регіональні програми розвитку спеціальної освіти: підстави, дійсність, проблеми та перспективи. - [с. 61-65].
8. Лубовский В.І. Псих–лого-педагогічні проблеми диференційованого та інтегрованого навчання/В.І. Лубовский//Спеціальна психологія.- 2008. -
9. [с. 77-79]: //psychlib/mgppu/LPp - +1989/LPP - 001.HTM.
10. Акатов Л.І. Соціальна р–абілітація людей з обмеженими можливостями здоров'я. Психологічні основи: Учеб. посібник для студ. вищ. навч. закладів.- М .: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2012.
11. . Зозуля Т.В., Комплексна реабілітація інвалідів: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів/під ред. Т.В. Зозулі.- М .: Изд. центр Академія науко ;, 2005. - 304.